

Helga Melzer-Keller, *Jesus und die Frauen. Eine Verhältnisbestimmung nach den synoptischen Überlieferung*, Freiburg-Basel-Wien-Barcelona-Rom-New York 1997, Herder, ss. XIX + 487 (Herders Biblische Studien 14).

Książka Helgi Melzer-Keller jest dysertacją doktorską, przyjętą przez wydział teologiczny Uniwersytetu w Würzburgu i wydaną przez wydawnictwo Herdera jako 14. pozycja w nowej serii Herders Biblische Studien. Seria ta stawia sobie cztery ambitne cele: 1) prowadzić kompleksowe badania w zakresie Starego i Nowego Testamentu, aby ukazać jedność obydwu Testamentów; 2) dać nowe impulsy dialogowi chrześcijańskiemu z judaizmem; 3) uprawiać egzegezę na płaszczyźnie „kontekstualnej”, tzn. zwracać uwagę na socjologiczne i religijno-historyczne uwarunkowania tekstów biblijnych; 4) służyć wymianie myśli naukowej w zakresie międzynarodowym. Czy praca H. Melzer-Keller spełnia te postulaty? Na pewno autorka zrealizowała drugi i trzeci postulat. Problematykę kobiety w Ewangeliach synoptycznych ukazała na tle bogatego materiału porównawczego zarówno ze Starego Testamentu, jak i z literatury judaistycznej. W swojej pracy starała się następnie zaprezentować egzegezę z uwzględnieniem szerokiego kontekstu socjologicznego i historyczno-religijnego. Wydaje się jednak, że nie udało się jej pokazać na tle opracowanej problematyki jedności Starego i Nowego Testamentu. Nie należy też chyba oczekiwać, że praca doktorska H. Melzer-Keller wywoła dyskusję międzynarodową. Takiej

dyskusji, w ograniczonym zasięgu można się spodziewać co najwyżej w gronie uczonych niemieckiego i być może angielskiego obszaru językowego. Autorka prowadzi bowiem dialog zasadniczo z egzegezą niemiecką i częściowo angielską. Rzeczywiście w tym obszarze językowym teologia feministyczna budzi największe zainteresowanie, lecz jest ona również żywa i aktualna w krajach języka francuskiego, czy hiszpańskiego, zwłaszcza w Ameryce Łacińskiej. Tymczasem H. Melzer-Keller pomija zupełnie literaturę francuską i hiszpańską dotyczącą teologii feministycznej.

Tematem pracy H. Melzer-Keller jest zbadanie relacji Jezusa do kobiet. W ostatnich latach ukazało się na ten temat wiele prac zarówno naukowych, jak i popularnonaukowych. Autorka we wstępie niektóre z nich przedstawia i krytycznie ocenia. Stwierdza przy tym, że wszystkie one dochodzą do wspólnego wniosku, że Jezus odnosił się przyjaźnie do kobiet i pierwotny Kościół był o tym przekonany (s. 3). Ale skąd bierze się ten pogląd, czy istnieją źródłowe podstawy takiej oceny postępowania Jezusa? Na te właśnie pytania pragnie ona dać odpowiedź w swojej książce (s. 3). H. Melzer-Keller stawia sobie przy tym dwa cele: 1) wypracowanie obrazu relacji Jezusa do kobiet na podstawie „Ewangelii synoptycznych, źródła logiów, przekazu gminy i w perspektywie «historycznego Jezusa»” (s. 7); 2) znaleźć odpowiedź na pytanie: czy i w jakiej mierze różni się w tym względzie odniesienie Chrystusa i pierwotnego Kościoła do kobiet od ówczesnego środowiska.

Aby zrealizować postawione cele, autorka wyodrębniła najpierw teksty Ewangelii synoptycznych i oddzielnie źródła Q, w których występują kobiety, a następnie przeprowadziła egzegezę tych tekstów, stosując przyjętą i akceptowaną przez większość egzegetów metodę krytyczno-historyczną. Wybór tej metody należy uznać za słuszny, gdyż tylko diachroniczna analiza tekstów Nowego Testamentu może doprowadzić do Jezusa historycznego. Aby zrekonstruować możliwie najlepiej nauczanie i ustalić odniesienie Jezusa do kobiet autorka musiała oddzielić trzy warstwy obecne w Ewangeljach: życie i nauczanie Jezusa, przepowiadanie Kościoła popaschalnego oraz pracę redakcyjną synoptyków. Zdawała sobie przy tym sprawę z trudności, jakie nasuwa przeprowadzenie linii podziału pomiędzy tradycją i redakcją. Metodycznie musiała zacząć od chronologicznie najmłodszej warstwy, to znaczy od redakcji.

Założeniom metodologicznym miała odpowiadać struktura pracy. Niestety mimo precyzyjnego myślenia autorki struktura pracy budzi zastrzeżenia. Książka dzieli się na dwie części. Część pierwsza (Abschnitt A) omawia redakcję tekstów Marka, Mateusza i Łukasza oraz źródła Q, w których jest mowa o kobietach. W ten sposób niektóre teksty synoptyczne, jak na przykład opowiadanie o uzdrowieniu teściowej Piotra zostały omówione nawet trzykrotnie. Czytelnik musi przewertować za każdym razem kilkadziesiąt stron, aby zorientować się w specyficie pracy redakcyjnej poszczególnych ewangelistów. Wiele tekstów powtarza się, zwłaszcza te, które Mateusz i Łukasz zaczerpnęli od Marka lub ze źródła Q. Różnice redakcyjne byłyby lepiej widoczne, gdyby pokazać je we wspólnym kontekście. Wzorcowe pod tym względem jest opracowanie R. Pescha (*Neuere Exegese — Verlust oder Gewinn?*, Freiburg-Basel-Wien 1968), które autorka zresztą zna i cytuje (s. 469). Zbyteczne też wydaje się oddzielne opracowanie źródła Q. Wspólne teksty Mateusza i Łukasza, pochodzą zasadniczo ze źródła Q, można więc było ograniczyć się do krytyki źródeł wspólnych tekstów Mateusza i Łukasza. Teksty Ewangelii synoptycznych można by posegregować w zależności od tego, czy występują one u wszystkich trzech synoptyków, u dwóch lub też stanowią ich materiał własny. W ten sposób opracował na przykład przypowieści synoptyczne R. Pesch (*So liest man synoptisch. Anleitung und*

Kommentar zum Studium der synoptischen Evangelien, t. I-II, Frankfurt am Main 1978). Taki układ byłby bardziej przejrzysty niż ten, jaki zaproponowała autorka.

W części drugiej (Abschnitt B) przedstawiona została krytyka tradycji pierwotnego Kościoła i „historycznego Jezusa” I znowu trzeba zauważyć, że byłoby logiczniej historię tradycji apostołskiej i „Jezusa historycznego” przedstawić łącznie z krytyką redakcji, a następnie w osobnym rozdziale zebrać wyniki badań i na tej podstawie określić relację Chrystusa do kobiet. Zresztą obydwie części pracy nie są równe. O ile krytyce redakcji poświęca H. Melzer-Keller ponad 340 stron, to krytyce tradycji niecałe 100 stron.

Zestaw literatury jest bardzo bogaty (s. 452–480), lecz mało przejrzysty. H. Melzer-Keller podała w porządku alfabetycznym według autorów komentarze, monografie, opracowania słownikowe oraz metodologiczne. Podział literatury przynajmniej na te trzy działy ułatwiłby czytelnikowi orientację w istniejącej już literaturze na temat relacji Chrystusa do kobiet.

Praca H. Melzer-Keller ma jednak szereg walorów. Przede wszystkim należy podkreślić sumienność autorki w zbieraniu zarówno literatury, jak i tekstów dotyczących interesującego ją tematu. Czytelnik jej książki może być przekonany, że znajdzie tu kompletne zestawienie tekstów dotyczących kobiet w Ewangeliach synoptycznych. Autorka przeprowadziła też rzetelnie krytykę redakcji, umiejętnie rozróżniając cechy redakcyjne synoptyków, i dobrze uzasadniła swoje wnioski. Na przykład porównując opisy uzdrowienia teściowej Piotra u poszczególnych synoptyków stwierdza, że Marek przedstawił uzdrowioną jako wzór naśladowania Chrystusa (s. 18–21), Mateusz postawił w centrum opowiadania Chrystusa, któremu służy uzdrowiona (s. 110), natomiast u Łukasza służba kobiety obejmuje już nie tylko samego Chrystusa, lecz rozciąga się na całą wspólnotę jego uczniów (s. 194). Czasem jednak wnioski autorki są trochę naiwne, jak na przykład w przypadku analizy tzw. podwójnych obrazów słownych (*Doppelbildworte und -gleichnisse*). Autorka zestawia w mowie obrazowej Chrystusa rzeczowniki męskie i żeńskie (w języku greckim), takie jak: ziarno gorczycy — kwas chlebowy, zagubiona owca — zagubiona drachma, dwaj mężczyźni na polu — dwie kobiety przy mieleniu, chleb — ryba itp. (s. 331–346) i stwierdza, że ich liczba jest znacznie większa niżby mogło się wydawać na pierwszy rzut oka. Wyprowadza więc stąd wniosek, że Chrystus w ten sposób chciał się przeciwstawić „patriarchalnemu obrazowi Boga” (s. 345).

Ogólnie jednak należy stwierdzić, że książka Helgi Melzer-Keller jest pozycją wartościową, zawiera wiele dobrego materiału, a czytana może ubogacić teologię feministyczną.

Ks. Janusz Czerski